

НОВЕ В УПРАВЛІННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ / NEW IN CONTROL OF THE TERRITORIAL COMMUNITIES

УДК 330.33.012:669(477)

ОПТИМІЗАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Горошкова Лідія Анатоліївна, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики, академік академії економічних наук України, запорізький національний університет, доцент, д.е.н.

Волков Володимир Петрович, Проректор з науково-педагогічної роботи, академік Академії економічних наук України, Запорізький національний університет, професор, д. т. н.

Коваленко Григорій Володимирович, аспірант, Запорізький національний університет

Lidiya Goroshkova, Doctor of economical science, professor of the department of business, management organizations and logistics, Zaporizhzhya National University, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Vladimir Volkov, Pro-rector of the scientific-pedagogical work, Doctor of technical science, professor, Zaporizhzhya National University, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Grigory Kovalenko, postgraduate of the Department of business. management and logistics, Zaporizhzhya National University

L. Goroshkova, V. Volkov, G. Kovalenko. Optimization modeling of the financing of territorial communities development.

In work is proved, that in modern conditions of decentralization there is a necessity of construction of an effective system management of financial resources of territorial communities. Is shown, that the special attention is deserved by(with) the mechanism management of the enterprise of a housing and municipal services, which activity has not only economic, and important social meaning.

The features of financial resources of territorial communities and enterprises of housing and municipal services are analyzed. Is proved, that by specificity housing and municipal services, as the branches of a national economy, are use of a means of the state budget in the form of the charges. The charges on housing and municipal services of Ukraine concern to the second group of the charges of the budget (charges on public and social services, which are given to a society and directly to citizens).

Is shown, that owing to acceptance of changes in the Tax code of Ukraine and Budget code of Ukraine the financial opportunities of local self-management are essentially extended. On the today state carries out essential financial support of process of decentralization. Is proved, that the financial support of reforms of the administrative - territorial device of Ukraine should not turn to redistribution of a means of the State budget for the benefit of separate territorial communities and their associations. That is a ultimate goal of reforms should become creation financial of capable and self-sufficient territorial communities.

In work modeling stages and conditions maintenance of constant development of territorial communities is carried out. Is proved, that is necessary to allocate three stages: 1) minimization of the losses, achievement without the losses and formation of conditions of self-sufficiency in financial maintenance; 2) achievement profit and profitability; 3) achievement of a level of financial stability, sufficient for steady development of territories.

Is proved, that the greatest financial help on the part of the state the territorial communities demand at first two stages. In this connection, is offered at first two stages to plan exponential growth of volumes of state support. At the third stage, there is necessary a need for external financing on the part of the state. But at this stage the majority of territories already owe is at that level of financial stability, on which it is possible to supply the most part it profit and profitability for the account inside branch of resources and opportunities. Is proved, that at the third stage, the necessity of prompt growth of the charges disappears, they are possible for fixing on

determined sufficient for support of constant development a level. Such situation best is possible for describing by a logistical curve.

Горошкова Л. А., Волков В. П., Коваленко Г. В. Оптимізаційне моделювання фінансування розвитку територіальних громад.

В роботі доведено, що в сучасних умовах децентралізації існує необхідність побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Показано, що на особливу увагу заслуговує механізм управління підприємства житлово-комунального господарства, діяльність яких має не тільки економічне, а й важливе соціальне значення.

Проаналізовані особливості фінансових ресурсів територіальних громад та підприємств житлово-комунального господарства. Доведено, що специфікою ЖКГ, як галузі національного господарства, є використання коштів державного бюджету у формі видатків. Видатки на ЖКГ України належать до другої групи видатків бюджету (видатки на суспільні і соціальні послуги, що надаються суспільству і безпосередньо громадянам).

Показано, що унаслідок прийняття змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України суттєво розширені фінансові можливості місцевого самоврядування. На сьогодні держава здійснює суттєву фінансову підтримку процесу децентралізації. Доведено, що фінансова підтримка реформ адміністративно-територіального устрою України не повинна перетворитись на перерозподіл коштів Державного бюджету на користь окремих територіальних громад та їх об'єднань. Тобто кінцевою метою реформ повинно стати створення фінансово спроможних і самодостатніх територіальних громад.

В роботі проведено моделювання етапів та умов забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Доведено, що необхідно виокремити три стадії: 1) мінімізація збитків, досягнення беззбитковості та формування умов самодостатності у фінансовому забезпеченні; 2) досягнення прибутковості та рентабельності; 3) досягнення рівня фінансової стійкості, достатнього для сталого розвитку територій.

Доведено, що найбільшу фінансову допомогу з боку держави територіальні громади потребують на перших двох стадіях. У зв'язку з цим, запропоновано на перших двох стадіях планувати експоненційне зростання обсягів державної підтримки. На третій стадії, залишається необхідною потреба у зовнішньому фінансуванні з боку держави. Але на цьому етапі більшість територій вже повинна знаходитися на тому рівні фінансової стійкості, на якому більшу частину її прибутковості і рентабельності можливо забезпечити за рахунок внутрішньогалузевих ресурсів та можливостей. Доведено, що на третій стадії, зникає необхідність стрімкого зростання видатків, їх можливо зафіксувати на певному достатньому для підтримки сталого розвитку рівні. Таку ситуацію найкраще можливо описати логістичною кривою.

Горошкова Л. А., Волков В. П., Коваленко Г. В. Оптимизационное моделирование финансирования развития территориальных общин.

В работе доказано, что в современных условиях децентрализации существует необходимость построения эффективной системы управления финансовыми ресурсами территориальных общин. Показано, что особого внимания заслуживает механизм управления предприятия жилищно-коммунального хозяйства, деятельность которых имеет не только экономическое, а и важное социальное значение.

Проанализированы особенности финансовых ресурсов территориальных общин и предприятий жилищно-коммунального хозяйства. Доказано, что спецификой ЖКГ, как отрасли национального хозяйства, есть использование средства государственного бюджета в форме расходов. Расходы на ЖКГ Украины относятся ко второй группе расходов бюджета (расходы на общественные и социальные услуги, которые предоставляются обществу и непосредственно гражданам).

Показано, что вследствие принятия изменений в Налоговом кодексе Украины и Бюджетном кодексе Украины существенно расширены финансовые возможности местного самоуправления. На сегодня государство осуществляет существенную финансовую поддержку процесса децентрализации. Доказано, что финансовая поддержка реформ административно-территориального устройства Украины не должна превратиться в перераспределение средства Государственного бюджета в пользу отдельных территориальных общин и их объединений. То есть конечной целью реформ должно стать создание финансово способных и самодостаточных территориальных общин.

В работе проведено моделирование этапов и условий обеспечения постоянного развития территориальных общин. Доказано, что необходимо выделить три стадии: 1) минимизация убытков, достижение безубыточности и формирования условий самодостаточности в финансовом обеспечении; 2) достижение прибыльности и рентабельности; 3) достижение уровня финансовой стойкости, достаточного для устойчивого развития территорий.

Доказано, что наибольшую финансовую помощь со стороны государства территориальные общины требуют на первых двух стадиях. В связи с этим, предложен на первых двух стадиях планировать экспоненциальный рост объемов государственной поддержки. На третьей стадии,

остаётся необходимой потребность во внешнем финансировании со стороны государства. Но на этом этапе большинство территорий уже должны находиться на том уровне финансовой стойкости, на котором большую часть его прибыльности и рентабельности возможно обеспечить за счет внутритраслевых ресурсов и возможностей. Доказано, что на третьей стадии, исчезает необходимость стремительного роста расходов, их возможно зафиксировать на определенном достаточном для поддержки постоянного развития уровне. Такую ситуацию лучше всего возможно описать логистической кривой.

Постановка проблеми. У сучасних умовах децентралізації особливої актуальності набуває проблема розбудови ефективної системи управління фінансами територіальних громад. До основних завдань реформування територіальної організації влади в Україні належать реальне зміцнення самоврядування та надання громадам достатнього фінансового і матеріального ресурсу для вирішення завдань власного розвитку.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Аналізу проблем управління місцевими фінансами присвячені роботи таких вітчизняних вчених, як В. Вакуленко, Н. Гринчук, Ю. Ганущак, В. Ковальов, О. Синцова та ін. [1-15].

Виокремлення невирішених проблем, яким присвячена стаття. На сьогодні на законодавчому рівні вже створені умови для децентралізації влади та підвищення ролі і значення територіальної громади у забезпеченні ефективності функціонування територій і держави загалом. Стаття 143 Конституції України містить перелік повноважень територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, які здійснюються безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування. Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності. Унаслідок прийняття змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України суттєво розширені фінансові можливості місцевого самоврядування [2]. Але, проведені нами дослідження показали, що поряд з розширенням дохідної частини місцевих бюджетів, відбувся перерозподіл і видатків, перш за все соціального характеру. За таких умов існує необхідність пошуку ефективної моделі управління фінансовими ресурсами територіальної громади.

Формування цілей статті. Основним завданням роботи є моделювання системи управління фінансовими ресурсами територіальної громади з метою створення механізму, що дозволять зробити територіальні громади економічно самодостатніми та фінансово спроможними.

Результати дослідження. Як відомо, фінансові ресурси суб'єктів господарювання – це сукупність фондів грошових коштів та грошові кошти у нефондовій формі, що є у їх розпорядженні.

Основною метою формування капіталу є забезпечення потреб суб'єктів господарювання у придбанні активів та оптимізації структури щодо забезпечення умов ефективності використання.

В процесі обігу, капітал проходить три стадії. Спочатку він у грошовій формі інвестується в оборотні та необоротні активи і стає продуктивним капіталом. Потім, у процесі виробництва, він перетворюється в товарну форму. На третій стадії товарний капітал після реалізації товарів, робіт, послуг, перетворюється у грошовий капітал.

За джерелами формування фінансові ресурси суб'єктів господарювання поділяються на такі групи:

1) Привласнені кошти: статутний капітал (вартість активів, що є внеском власників до капіталу підприємства); кошти засновників, спрямовані на поповнення

статутного капіталу, надані в обмін на цінні папери; страхові відшкодування; кошти за кредитами, отриманими без вимоги їх повернення; бюджетні кошти.

2) Власні кошти – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Це основне безстрокове джерело фінансування господарської діяльності та погашення збитків. Власний капітал є індикатором фінансової незалежності суб'єкта господарювання та його кредитоспроможності. Джерелами власного капіталу є чистий прибуток, амортизаційні відрахування і забезпечення подальших витрат та платежів. Фінансування діяльності суб'єктів господарювання за власні кошти не завжди можливе та економічно вигідне для нього. Тому і виникає потреба у запозиченні фінансових ресурсів.

3) Залучені кошти – це кошти, що не належать суб'єкту господарювання, але за діючої системи розрахунків постійно знаходяться в його обігу. До них належать тимчасово вільні кошти, що формуються за рахунок чистого прибутку, кредиторська заборгованість та усі види поточних зобов'язань.

4) Позичені кошти – це кошти, отримані суб'єктом господарювання на певний термін на умовах платності та повернення. Основним джерелом позикових ресурсів є усі види кредиту та займи. До них також належать кошти, що надходять з бюджету та міністерств на умовах повернення.

Слід зазначити, що іноді привласнені джерела окремо не виділяють, їх враховують у складі власних. Але з урахуванням того, що у подальшому буде розглянуто таку галузь, як житлово-комунальне господарство, вважаємо що таке виокремлення є доцільним.

За рахунок перелічених джерел формуються фінансові ресурси суб'єктів господарювання – це власний, позичений та залучений грошовий капітал, що використовується суб'єктами господарювання для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного доходу, прибутку.

Склад фінансових ресурсів (капіталу), їх обсяги залежать від виду та розміру суб'єкта господарювання, роду його діяльності, обсягів виробництва, специфіки галузі.

Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів, їх ефективне використання, забезпечують задовільний фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У зв'язку з цим, найважливішим завданням є формування оптимального механізму управління фінансовими ресурсами, що забезпечує найефективніше їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємств і галузей.

Обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою суб'єктів господарювання. Чим більшим є обсяг виробництва і вищою ефективність роботи підприємства, тим більше обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки.

Важливим фактором, що впливає на величину прибутку та стан фінансових ресурсів, є зміна рівня собівартості продукції.

Суттєвим фактором, що безпосередньо впливає на величину прибутку, є рівень цін. В більшості галузей національного господарства використовується механізм вільних цін, що встановлюються самими підприємствами, в залежності від конкурентоспроможності продукції, що реалізується, попиту і пропозиції на неї. Тому суб'єкти господарювання самі, в даному випадку, через встановлену ними ціну, можуть впливати на прибуток, отриманий від продажу продукції, товарів, послуг.

Проаналізуємо викладені положення щодо фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в контексті територіальних громад.

Основою фінансового забезпечення діяльності представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування є бюджет. З бюджету фінансуються заходи щодо соціального й економічного розвитку відповідної території, здійснюється перерозподіл

національного доходу, створеного в межах території. Відповідно до статті 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. У 2015 році внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, внаслідок яких відбулися суттєві зміни у міжбюджетних відносинах та наповненні місцевих бюджетів за рахунок перерозподілу джерел податкових надходжень між різними рівнями бюджетної системи. Зокрема, з Державного бюджету України на місця передано плату за надання адміністративних послуг, відсоток зарахування екологічного податку збільшено з 35 до 80 %, запроваджено збір з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою до 5 % від вартості реалізованого товару. На місцевий рівень передано податок на нерухоме майно [2].

До повноважень територіальних громад, що реалізуються безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування, щодо управління матеріальними і фінансовими ресурсами відповідно до статті 143 Конституції України, належать: управління майном, що є в комунальній власності; затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку і контроль за їх виконанням; затвердження бюджетів відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контроль за їх виконанням; встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону; утворення, реорганізація та ліквідація комунальних підприємств, організацій і установ, а також здійснення контролю за їх діяльністю.

Таким чином, діяльність територіальних громад поширюється і на комунальні підприємства житлово-комунального господарства, діяльність яких має не тільки економічне, а й важливе соціальне значення.

Проаналізуємо особливості фінансових ресурсів житлово-комунального господарства. В структурі фінансових ресурсів житлово-комунального господарства важливе місце належить привласненим ресурсам. При створенні підприємств цієї галузі, фінансові ресурси формуються за рахунок бюджетних коштів, коштів вищестоящих органів державного управління та коштів інших аналогічних підприємств.

Як було зазначено, основними джерелами власних коштів суб'єктів господарювання є чистий прибуток, амортизаційні відрахування та забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Специфіка діяльності житлового господарства зумовлює структуру доходів цих підприємств. Доходи формуються за рахунок квартирної плати (сплачує населення) – для житлових приміщень і орендної плати (сплачують організації та установи) – для не житлових приміщень. Збільшення обсягів житлового фонду є додатковим джерелом зростання доходів житлового господарства.

Певну специфіку мають також основні фонди житлового господарства. Переважна їх більшість не засоби виробництва, а об'єкти споживання. Амортизація та відтворення житлових будинків відбувається специфічним чином унаслідок відсутності готової продукції. Норми амортизації житлового фонду призначені тільки для виявлення ступеня зношеності житлових будівель.

У складі оборотного капіталу житлового господарства переважають розрахункові відносини із споживачами (квартировласниками та наймачами).

Фінансування їх діяльності здійснюється на основі кошторису доходів і видатків на експлуатацію житлового фонду (ЖФ).

Внаслідок специфіки їх діяльності, певні особливості мають основні і оборотні фонди комунальних підприємств. Переважна більшість їх продукції – це послуги, але виробничого призначення. Ці послуги не можуть накопичуватись, тому в комунальній

сфері процеси виробництва і реалізації практично співпадають. Внаслідок цього, існують певні особливості структури, організації та використання оборотного капіталу комунальних підприємств.

В структурі оборотних фондів комунальної сфери відсутні такі складові, як сировина і основні матеріали, незавершене будівництво, готова продукція. В той же час, якщо споживачам надано можливість оплатити послуги у пільгові строки, тоді у комунальних підприємств виникає необхідність мати суттєві обігові кошти в розрахунках за надані послуги.

Певну специфіку мають також і основні фонди комунальних підприємств – це переважно мережі, що використовуються для доставки продукції і послуг до споживачів. Наслідком цього є значні витрати на утримання і капітальний ремонт мереж та споруд комунальної сфери.

Комунальне господарство є фондомісткою галуззю, із загальної вартості основних і оборотних фондів, майже 98% – це основні фонди. Крім виробничих основних фондів, у комунальній сфері є фонди зовнішнього благоустрою (тротуари, мости і т. ін.). За виробничими основними фондами амортизація нараховується за чинними нормами і стандартами, за фондами благоустрою – амортизація не нараховується. Відтворення основних фондів у комунальному господарстві здійснюється за рахунок капітальних вкладень, основним джерелом надходження яких є кошти бюджету. За рахунок бюджетних коштів ведеться будівництво основних фондів благоустрою.

Комунальні підприємства, що реалізують продукцію і надають послуги – знаходяться на самофінансуванні. Ті підприємства, що надають безоплатні послуги (озеленення, вуличне освітлення і т. ін.), фінансуються з бюджету за фактично виконані роботи.

Позичені фінансові ресурси ЖКГ формуються за рахунок кредитів та займів. Але кредитні ресурси в галузі використовуються недостатньо. Причина полягає в тому, що фінансові та кредитні установи не розглядають галузь як інвестиційно привабливу через значну фінансову нестабільність. Відсутність гарантій обмежує використання альтернативних механізмів фінансування довгострокових проектів за рахунок випуску облігацій, фінансового лізингу із залученням виробників обладнання або енергосервісних компаній, а також інвестиційних коштів приватного сектора економіки. Ситуація з кредитуванням кращою є у житловому господарстві, в порівнянні з комунальним, оскільки термін окупності ресурсів у житловому будівництві значно менший, що є фактором підвищення інвестиційної привабливості.

У ЖКГ використовується таке джерело залученого капіталу, як кредиторська заборгованість. Це джерело використовується підприємствами вітчизняного ЖКГ, але це не завжди можливо вважати позитивним явищем.

З позиції оцінки фінансового стану ЖКГ важливі не стільки абсолютні значення дебіторської та кредиторської заборгованості, скільки їх співвідношення. Фінансовий стан оцінюється шляхом порівняння кредиторської заборгованості (джерела активів) з дебіторською (розміщення активів). Він є задовільним в разі перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Специфікою ЖКГ, як галузі національного господарства, є використання коштів державного бюджету у формі видатків. Видатки на ЖКГ України належать до другої групи видатків бюджету (видатки на суспільні і соціальні послуги, що надаються суспільству і безпосередньо громадянам).

Слід зауважити, що дотаційний характер функціонування ЖКГ існує у більшості країн світу, незалежно від рівня їх економічного розвитку.

Результатом суттєвого погіршення фінансового стану підприємств будь-якої іншої ніж ЖКГ галузі, може стати банкрутство, з наступним закриттям, злиттям або поглинанням. Саме завдяки специфіці ЖКГ у будь-якій країні немає іншого шляху, ніж

підтримка галузі і запобігання її банкрутству. Це зумовлює необхідність формування оптимального механізму фінансової підтримки галузі з боку держави, що забезпечить ефективність її тривалого функціонування.

Основним джерелом доходів житлово-комунальних підприємств є оплата населенням за надані послуги. Важливу роль відіграють адресні бюджетні субсидії населенню та цільові субсидії і дотації ЖК підприємствам.

Дотації, субсидії і субвенції є міжбюджетними трансфертами, що регулюють відповідні доходи місцевих бюджетів. Дотація – безповоротне фінансування дефіциту бюджету нижчого рівня без обмеження сфери використання коштів. Субсидія – це безповоротне фінансування з бюджету вищого рівня з обов'язковістю його цільового використання. Субвенція – це безповоротне цільове фінансування видатків бюджетів нижчого рівня за рахунок бюджетів вищого рівня. Крім того, ще одним видом фінансової допомоги є позика бюджету вищого рівня.

Як було з'ясовано, специфічним джерелом власних фінансових ресурсів ЖКГ (привласнені кошти) є видатки бюджету країни. Оптимальним, на нашу думку, може бути такий механізм державної фінансової підтримки, що забезпечує достатній рівень фінансово-економічної безпеки ЖКГ та можливість сталого розвитку галузі.

При формуванні механізму фінансової підтримки галузі варто враховувати такі обставини.

З одного боку, загального обсягу фінансових ресурсів ЖКГ повинно бути достатньо для того, щоб галузь була прибутковою. Тому важливо визначити той рівень додаткового зовнішнього фінансування з державних коштів, що у сукупності із власними, залученими і позиченими фінансовими ресурсами галузі і забезпечить необхідний рівень її фінансової стабільності.

З іншого боку, додаткове фінансування не повинне перетворитись у основне джерело фінансових ресурсів ЖКГ, що забезпечує її прибутковість. Основною задачею фінансового менеджменту галузі повинна бути активізація внутрішніх можливостей та резервів щодо факторів виробництва. За таких умов оптимального поєднання внутрішньогалузевих факторів виробництва та зовнішньої фінансової підтримки держави дозволить забезпечити стабільний розвиток ЖКГ.

На сьогодні держава здійснює суттєву фінансову підтримку процесу децентралізації. Так, у Державному бюджеті на 2016 році із загального фонду державного бюджету місцевим бюджетам були надані субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад на суму 1 млрд. грн. Ці кошти були спрямовані на підтримку об'єднаних територіальних громад, розвиток інфраструктури та адміністративних центрів в громадах. Обсяг фінансування із загального фонду Державного бюджету Державного фонду регіонального розвитку склав 3 млрд. грн. Додатково було передбачено 1,94 млрд. грн. субвенції місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій та 0,95 млрд. грн. коштів для капітальних видатків за програмою «Підтримка державних та регіональних інвестиційних проектів». Загалом, у Державному бюджеті на 2016 рік було закладено кошти для 159 об'єднаних.

Але, на нашу думку, фінансова підтримка реформ адміністративно-територіального устрою України не повинна перетворитись на перерозподіл коштів Державного бюджету на користь окремих територіальних громад та їх об'єднань. Майже такий механізм вже існував у державі – здійснювався перерозподіл коштів Державного бюджету на користь певних регіонів, але він виявив свою неспроможність. Тобто кінцевою метою реформ повинно стати створення фінансово спроможних і самодостатніх територіальних громад. А держава повинна сприяти цьому, ане постійно забезпечувати процес функціонування громад.

Таким чином, створення умов сталого розвитку територіальних громад, на нашу думку, проходить певні стадії:

1) Мінімізація збитків, досягнення беззбитковості та формування умов самодостатності у фінансовому забезпеченні.

2) Досягнення прибутковості та рентабельності.

3) Досягнення рівня фінансової стійкості, достатнього для сталого розвитку територій.

З врахуванням зазначених стадій доцільно регулювати обсяги державних видатків на розвиток територіальних громад. Найбільшу фінансову допомогу з боку держави територіальні громади потребують на перших двох стадіях. Безумовно, що перш за все території необхідно вивести з кризового стану, забезпечити, як мінімум можливість досягнення беззбитковості (перша стадія). На другій стадії роль держави набуває особливого значення, оскільки отримання прибутку та досягнення рентабельності територіальних громад не гарантує переходу територій до сталого розвитку.

На третій стадії, залишається необхідною потреба у зовнішньому фінансуванні з боку держави. Але на цьому етапі більшість територій вже повинна знаходитися на тому рівні фінансової стійкості, на якому більшу частину її прибутковості і рентабельності можливо забезпечити за рахунок внутрішньогалузевих ресурсів та можливостей. Відсутність у подальшому підвищення рівня фінансування на розвиток територіальних громад державою зумовлена тим, що основною метою процесу децентралізації та оптимізації фінансового механізму управління, на нашу думку, є не принцип максимізації прибутку, а принцип створення умов сталого розвитку за рахунок оптимального використання власних фінансових і матеріальних ресурсів.

З урахуванням зазначених особливостей, можливо запропонувати таку схему управління державним фінансуванням розвитку територіальних громад.

На перших двох стадіях доцільним є експоненційне зростання обсягів державної підтримки. На третій стадії, зникає необхідність стрімкого зростання видатків, їх можливо зафіксувати на певному достатньому для підтримки сталого розвитку рівні. Таку ситуацію найкраще можливо описати логістичною кривою.

На нашу думку для того, щоб описати динаміку зміни обсягів фінансування територіальних громад на перших двох стадіях доцільно використати математичний апарат опису динамічних систем – диференціальні рівняння. Існує потреба у моделюванні динаміки та обсягів, по-перше, додаткового фінансування для досягнення беззбитковості діяльності галузі; по-друге – загального обсягу необхідних фінансових ресурсів.

Приріст обсягів додаткового фінансування dN громад в деякому інтервалі часу t буде пропорційним величині обсягів фінансування – N . Цей приріст пропорційний довжині малого інтервалу. Приписуючи цю властивість функції, що розглядається як безперервна, одержуємо:

$$dN = \varepsilon N dt, \quad (1)$$

де ε – постійний коефіцієнт пропорційності, що виражає відношення швидкості приросту обсягів фінансування $\frac{dN}{dt}$ до N . Назвемо його коефіцієнтом приросту обсягів фінансування.

З рівняння

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N$$

інтегруванням одержимо

$$N = N_0 e^{\varepsilon(t-t_0)}, \quad (2)$$

де $T = t - t_0$

Це експоненціальний закон, сутність якого полягає в тому, що при зростанні часу в арифметичній прогресії, обсяги фінансування змінюються в геометричній прогресії.

Практично можливо визначити число ε , що характеризує темп зміни обсягів додаткового фінансування громад. Дійсно, за час $T = t - t_0$ обсяги фінансування збільшуються в $e^{\varepsilon T}$ раз, що більше, дорівнює чи менше одиниці, у залежності від того, збільшується, зменшується чи залишається незмінним обсяг фінансування. При цьому ε не залежить від початкового моменту часу.

Таким чином, для опису динаміки зміни обсягів додаткового фінансування для досягнення беззбитковості громад можливо запропонувати функцію (2). Динаміку зміни обсягів державного фінансування також можливо описати функцією (2).

Модель, описана формулою (2) є певною мірою ідеалізованою, оскільки ми вважали, що зовнішнє середовище незмінне. Якщо ж вважати, що це середовище повільно змінюється, то для короткого відрізка часу можливо вважати, що задача залишається незмінною. Але тоді коефіцієнт приросту $\frac{1}{N} \frac{dN}{dt}$ повільно мінявся б зі зміною зовнішніх умов. Якби був відомий цей закон змін, то мало би місце диференціальне рівняння:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon(t) N(t). \quad (3)$$

Таким чином, варто сформулювати гіпотезу про залежність коефіцієнтів приросту від функції N і часу t . Цю гіпотезу математично запишемо у вигляді функцій від N , відкіля одержуємо диференціальні рівняння:

$$\frac{1}{N_i} \frac{dN_i}{dt} = f(N_1, N_2, \dots, N_p). \quad (4)$$

Якщо ж коефіцієнти приросту залежать не тільки від миттєвої величини N_i , але і від значень у попередні періоди, їх не можливо розглядати як функції від N_i . У цьому випадку виникає необхідність розглядати складні інтегро-диференціальні рівняння, що дає можливість при модулюванні фінансових ресурсів територіальних громад врахувати зовнішні можливості стабілізації її фінансового стану. Ними, на нашу думку, можуть бути пошук додаткових інвестиційних ресурсів, поряд з видатками бюджету; впровадження заходів щодо зменшення ресурсо- та енергомісткості та ін.

На третій стадії більш оптимальною моделлю динаміки бюджетного фінансування буде не експоненціальна, а логістична модель. Таким чином, динаміку обсягів фінансових ресурсів, що формують достатній рівень фінансово-економічної безпеки територіальної громади, можливо описати логістичним рівнянням:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N - \frac{\varepsilon}{K} N^2, \quad (5)$$

де ε – постійний коефіцієнт пропорційності, що є відношенням швидкості приросту обсягів фінансування $\frac{dN}{dt}$ до N ;

$K = N_{max}$ – максимально можливий і безпечний обсяг додаткового бюджетного фінансування територіальної громади.

Це рівняння (5) на відміну від (1) є нелінійним диференціальним рівнянням. Відомо, що нелінійні залежності краще описують реальні економічні системи.

Рівняння (5) описує динаміку зміни обсягів необхідного додаткового бюджетного фінансування територіальних громад за умови відсутності зовнішнього впливу на систему, тобто дає можливість моделювати вплив внутрішніх чинників.

Серед основних внутрішніх резервів зниження обсягів необхідного фінансування відзначимо, в першу чергу, оптимізація системи управління власними фінансовими ресурсами, необхідність зниження собівартості товарів, робіт та послуг за

рахунок зменшення ресурсо- та енергомісткості, непродуктивних втрат ресурсів і т. ін.

Окрім внутрішніх резервів необхідне зовнішнє втручання, що забезпечить можливість зменшення обсягів необхідного фінансування.

Для того, щоб описати динаміку процесу додаткового фінансування територіальних громад з урахуванням зовнішніх чинників, пропонуємо використати модель:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N - \frac{\varepsilon}{K} N^2 - q, \quad (6)$$

де q – складова, що враховує інтенсивність впливу.

Основним фактором зовнішнього впливу є неконкретизованість економічних прав територіальних громад України та невизначеність механізмів їх реалізації. Так в Україні наявні територіальні громади, що позбавлені реальної можливості управління земельними ресурсами, що є основою їхнього розвитку; не завжди територіальні громади мають можливість реалізувати свої права на комунальне майно, оскільки відсутні публічні реєстри об'єктів комунальної власності, які належать окремим громадам; для більшості поселень досі не визначені територіальні межі, не забезпечено реалізацію механізму правонаступництва на об'єкти комунальної власності та ін. У зв'язку з цим, зазначена проблема потребує додаткового дослідження.

Висновки. На підставі проведеного аналізу доведено, що в сучасних умовах децентралізації існує необхідність побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами територіальних громад. На особливу увагу заслуговує механізм управління підприємства житлово-комунального господарства, діяльність яких має не тільки економічне, а й важливе соціальне значення.

Проаналізовані особливості фінансових ресурсів територіальних громад та підприємств житлово-комунального господарства. Доведено, що специфікою ЖКГ, як галузі національного господарства, є використання коштів державного бюджету у формі видатків. Видатки на ЖКГ України належать до другої групи видатків бюджету (видатки на суспільні і соціальні послуги, що надаються суспільству і безпосередньо громадянам).

Показано, що унаслідок прийняття змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України суттєво розширені фінансові можливості місцевого самоврядування. На сьогодні держава здійснює суттєву фінансову підтримку процесу децентралізації. Доведено, що фінансова підтримка реформ адміністративно-територіального устрою України не повинна перетворитись на перерозподіл коштів Державного бюджету на користь окремих територіальних громад та їх об'єднань. Тобто кінцевою метою реформ повинно стати створення фінансово спроможних і самодостатніх територіальних громад.

В роботі проведено моделювання етапів та умов забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Доведено, що необхідно виокремити три стадії: 1) мінімізація збитків, досягнення беззбитковості та формування умов самодостатності у фінансовому забезпеченні; 2) досягнення прибутковості та рентабельності; 3) досягнення рівня фінансової стійкості, достатнього для сталого розвитку територій.

Найбільшу фінансову допомогу з боку держави територіальні громади потребують на перших двох стадіях. На третій стадії, залишається необхідною потреба у зовнішньому фінансуванні з боку держави. Але на цьому етапі більшість територій вже повинна знаходитись на тому рівні фінансової стійкості, на якому більшу частину її прибутковості і рентабельності можливо забезпечити за рахунок внутрішньогалузевих ресурсів та можливостей.

У зв'язку з цим, запропоновано на перших двох стадіях планувати експоненційне зростання обсягів державної підтримки. На третій стадії, зникає необхідність стрімкого зростання видатків, їх можливо зафіксувати на певному

достатньому для підтримки сталого розвитку рівні. Таку ситуацію найкраще можливо описати логістичною кривою.

Список використаних джерел

1. Вакуленко В. М. Управління місцевими фінансами / В.М.Вакуленко, Н.М.Гринчук. – К.: НАДУ, 2008. – 76 с.
2. Звіздай О. В. Місцеві бюджети в умовах децентралізації / О.В.Звіздай // Теорія і практика державного управління. – 2016. - №2 (53). – С.1-5.
3. Ковалев В. В. Управление денежными потоками, прибылью и рентабельностью. / В.В. Ковалев. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 336 с.
4. Дерюгина Е. Ю. Развитие моделей методов управления материальными потоками логистической системы с учетом их взаимосвязи и взаимодействия: Дис. На соискание ученой степени канд.эконом.наук. ГОУ ВПО Санкт-Петербургский государственный инженерно-экономический университет. – Санкт-Петербург, 2005. – 142 с.
5. Волков В. П. Логістика нерухомості у житлово-комунальному господарстві : [монографія] / В. П. Волков, Л.А.Горошкова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 645 с.
6. Управління виробничим та інфраструктурним розвитком економічного потенціалу України [Текст]: Монографія / За заг.ред. В.П.Волкова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 500 с.
7. Волков В. П. Моделирование условий безбитковости функционирования жилищно-коммунального хозяйства Украины / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2013. – Вип. 1. – Т. 1 – С.179–183.
8. Горошкова Л. А. Аналіз детермінант економічної безпеки галузей національного господарства / Л.А. Горошкова // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди, 2012. – №19. – С.149–163.
9. Волков В. П. Прогнозування розвитку складних техніко-економічних систем мезорівня / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди, 2013. – №20/2. – С.257–263.
10. Волков В. П. Складові фінансово-економічної безпеки житлово-комунального господарства України / В.П.Волков, В.Шмаль, Л.А.Горошкова // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. – Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2013. – Вип.108. – С.279 - 285.
11. Волков В. П. Якість житлово-комунальних послуг як складова системи соціальної відповідальності підприємств галузі / В.П.Волков, Л.А.Горошкова, В.Шмаль // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»: Збірник наукових праць. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип.3 (44). – С.86-90.
12. Горошкова Л. А. Аналіз детермінант економічної безпеки галузей національного господарства / Л.А. Горошкова // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди, 2012. – №19. – С.149–163.
13. Волков В. П. Прогнозування розвитку складних техніко-економічних систем мезорівня / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди, 2013. – №20/2. – С.257–263.
14. Волков В. П. Складові фінансово-економічної безпеки житлово-комунального господарства України / В.П.Волков, В.Шмаль, Л.А.Горошкова // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. – Харків: Харківська національна академія міського господарства, 2013. – Вип.108. – С.279 - 285.
15. Пат. 82983 Україна, МПК (2013.01) G06Q90/00; G06Q10/06 (2012.01). Спосіб прогнозування розвитку складних систем / Волков В.П., Горошкова Л.А.; заявник та патентовласник ДВНЗ «Запорізький національний університет» МОН України. – №u201301645; заявл. 11.02.2013 р.; опубл. 27.08.2013 р., Бюл. № 16.

References:

1. Vakulenko V.M. (2008), "Local Finance Management", ["Upravlinnja miscevymy finansamy"], V.M. Vakulenko, N.M. Grinchuk, K., NAPA, 76 p.
2. Zvizdau O.V. (2016), "Local budgets in the conditions of decentralization", ["Miscevi bjudzhetny v umovah decentralizacii"], O.V. Zvizdau, The theory and practice of public administration, No. 2 (53), pp. 1-5.
3. Kovalev V.V. (2007), "Management of cash flows, profit and profitability", ["Upravlenye denezhnyy potokamy, prybyl'ju y rentabel'nost'ju"], V.V. Kovalev, M., TK Velby, Publishing house Prospekt, 336 p.
4. Deryugina E.Yu. (2005), "Development of models of methods of management of material streams of logistical system taking into account their interrelation and interaction", ["Razvytye modelej metodov

upravlenija materyal'nyh potokamy logistycheskoj systemy s uchetom yh vzajmosvjazy y vzajmodejstvija"], Dis. kand. For the academic degree of Cand.Econom.nauk. Saint-Petersburg State University of Engineering and Economics, St. Petersburg, 142 p.

5. Volkov V.P. (2013), "Logistics of real estate in housing and communal services", [*"Logistyka neruhomosti u zhytlovo-komunal'nomu gospodarstvi "*], [monograph], V.P. Volkov, L.A. Goroshkova, Zaporozhye, ZNU, 645 p.

6. "Management of Industrial and Infrastructure Development of the Economic Potential of Ukraine", [*"Upravlinnja vyrobnychym ta infrastrukturnym rozvytkom ekonomichnogo potencialu Ukrainy"*], [Text], Monograph, For zag.red. V.P. Volkov, Zaporozhye, ZNU, 2012, 500 p.

7. Volkov V.P. (2013), "Simulation of the conditions of break-even functioning of the housing and communal services of Ukraine", [*"Modeljuvannja umov bezzbytkovosti funkcionuvannja zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva Ukrainy"*], V.P. Volkov, L.A.Goroshkova, *Theoretical and practical aspects of economy and intellectual property*, Collection of scientific works, Mariupol, State Pedagogical Institute "PDTU", Vip. 1, T. 1, pp. 179 -183.

8. Goroshkova L.A. (2012), "Analysis of determinants of economic security of national economy branches", [*"Analiz determinant ekonomichnoi' bezpeky galuzej nacional'nogo gospodarstva"*], L.A. Goroshkova, *Economic Bulletin of the University: Collection of scientific works of scientists and post-graduate students*, Pereyaslav-Khmelnytsky, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after. G. Skovoroda, No. 19, pp. 149-163.

9. Volkov V.P. (2013), "Forecasting the development of complex technical and economic systems of mesorovina", [*"Prognozuvannja rozvytku skladnyh tehniko-ekonomichnyh system mezorivnja"*], V.P. Volkov, L.A.Goroshkova, *Economic Bulletin of the University: Collection of scientific works of scientists and postgraduates*, Pereyaslav-Khmelnytsky: Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after. G. Skovoroda, No.20 / 2, pp. 257-263.

10. Volkov V.P. (2013), "Components of financial and economic security of housing and communal services of Ukraine", [*"Skladovi finansovo-ekonomichnoi' bezpeky zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva Ukrainy"*], V.P. Volkov, V.Shmal, L.A.Goroshkova, *Communal economy of cities: Scientific and technical collection*, Kharkiv, Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Vip.108, pp.279 - 285.

11. Volkov V.P. (2014), "The quality of housing and communal services as a component of the system of social responsibility of enterprises in the industry", [*"Jakist' zhytlovo-komunal'nyh poslug jak skladova systemy social'noi' vidpovidal'nosti pidprijemstv galuzi"*], V.P. Volkov, L.A. Goroshkova, V.Shmal, *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series "Economics": Collection of scientific works*, Uzhhorod, UzhNU Dvz, Issue 3 (44). pp. 86-90.

12. Goroshkova L.A. (2012), "Analysis of determinants of economic security of national economy branches", [*"Analiz determinant ekonomichnoi' bezpeky galuzej nacional'nogo gospodarstva"*], L.A. Goroshkova, *Economic Bulletin of the University: Collection of scientific works of scientists and post-graduate students*, Pereyaslav-Khmelnytsky, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after. G. Skovoroda, No. 19, pp. 149-163.

13. Volkov V.P. (2013), "Forecasting the development of complex technical and economic systems of mesorovina", [*"Prognozuvannja rozvytku skladnyh tehniko-ekonomichnyh system mezorivnja"*], V.P. Volkov, L.A.Goroshkova, *Economic Bulletin of the University: Collection of scientific works of scientists and postgraduates*, Pereyaslav-Khmelnytsky: Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after. G. Skovoroda, No.20 / 2, pp. 257-263.

14 Volkov V.P. (2013), "Components of financial and economic security of housing and communal services of Ukraine", [*"Skladovi finansovo-ekonomichnoi' bezpeky zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva Ukrainy"*], V.P. Volkov, V.Shmal, L.A.Goroshkova, *Communal economy of cities: Scientific and technical collection*, Kharkiv, Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Vip.108, pp. 279 - 285.

15. Pat. 82983 Ukraine, IPC (2013.01) G06Q90 / 00; G06Q10 / 06 (2012.01), "A method of forecasting the development of complex systems", [*"Sposib prognozuvannja rozvytku skladnyh system"*], Volkov V.P., Goroshkova L.A., Applicant and patent holder of the State Enterprise "Zaporizhzhya National University" Ministry of Education and Science of Ukraine, No.201301645, stated. 11.02.2013, has published August 27, 2013, Bul. No. 16

Keywords: a territorial community; budget; incomes of the budget; charges of the budget; budget politics; stable development.

Ключові слова: територіальна громада; бюджет; доходи бюджету; видатки бюджету; бюджетна політика; стабільний розвиток.

Ключевые слова: территориальная община; бюджет; доходы бюджета; расходы бюджета; бюджетная политика; стабильное развитие.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/2828169>